

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ
ВЕЋЕ ЗА МАСТЕР, СПЕЦИЈАЛИСТИЧКЕ И ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: мр Сања Ђурђевић

Тема: „Разлике у карактеристикама личности и вредносним оријентацијама осуђених на казне затвора и на алтернативне казне“

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Датум и орган који је формирао комисију:

26.04.2016. Веће за мастер, специјалистичке и докторске студије, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Састав комисије:

Др Данка М. Радуловић, редовни професор, ужа научна област Психологија криминала и поремећаја понашања, изабрана 15.10.2014., запослена на Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију.

Др Горан Јованић, доцент, ужа научна област Теоријски и методски приступи у превенцији и третману поремећаја понашања, изабран 16.04.2013., запослен на Универзитету у Београду - Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију.

Др Ивана Симовић - Хибер, редовни професор, ужа научна област Криминологија, изабрана 15.07.2009., запослена на Универзитету у Београду – Факултету безбедности.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. **Име, име једног родитеља, презиме:** Сања (Катарина) Ђурђевић
2. **Датум рођења, општина, република:** 24.05.1965., Ђуприја, Република Србија

3. **Датум одбране, место и назив магистраске тезе:** 1.10.2013. Универзитет у Београду - Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију., „Третман осуђених лица позоришним техникама“.
4. **Научна област из које је стечено звање магистра наука:** Превенција и ресоцијализација лица са поремећајима у друштвеном понашању

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Разлике у карактеристикама личности и вредносним оријентацијама осуђених на казне затвора и на алтернативне казне“.

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација „Разлике у карактеристикама личности и вредносним оријентацијама осуђених на казне затвора и на алтернативне казне“ написана је на 158 страна. Осим Резимеа на српском и енглеском језику, Литературе и Прилога, теза садржи следећих седам поглавља: 1) Значај изучавања односа између особина личности и вредносних оријентација преступника (од 5. до 9.стр.); 2) Проблем и предмет истраживања (од 9. до 14 стр.); 3) Дефинисање појмова и теоријски концепти од значаја за истраживање (од 14. до 54.стр.); 4) Циљ, задаци и хипотезе истраживања (од 55. до 58.стр.), 5); Метод (од 59. до 68.стр.); 6) Резултати истраживања и дискусија (од 70. До 132. стр.); 7) Закључци (од 132. до 138. стр.).

Рукопис завршене докторске дисертације садржи 37 табела, 3 графикона и списак од 154 библиографске јединице. Од тога је 80 (51,94%) страних и 74 (48,06%) домаћих референци. Издања објављена после 2010.године обухватају 34 референце (22,07% од укупног броја библиографских јединица).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У ПРВОМ ДЕЛУ дисертације детаљно је описан *Значај који изучавање односа особина личности и вредности код преступничке популације има за кривично право,*

криминологију и извршење кривичних санкција. У складу са психолошким теоријама криминалног понашања истиче се посебан значај интеракције особина личности и вредносних оријентација и то не само у контексту њиховог етиолошког значаја већ и значаја који ови интеракцијски ефекти могу имати у корективном раду са преступницима током извршења кривичних санкција. *Теоријски значај истраживања* кандидат дефинише као: утврђивање односа између особина личности и вредности код специфичних група људи, који се уз то налазе и у специфичним околностима, на извршењу казне у затвору или извршењу алтернативне казне. *Практични значај истраживања* приказан је кроз допринос који истраживање може имати у терапијском раду са осуђенима на казну затвора, као и у домену организовања третмана за осуђене на алтернативне казне.

У ДРУГОМ ДЕЛУ дисертације дефинисани су *Проблем и предмет истраживања*. *Проблем* истраживања одређен је као истраживање разлика у особинама личности из патолошког конативног подручја и вредносним оријентацијама које описују животне стилове између узорка осуђених којима је изречена казна затвора и узорка осуђених којима је изречена алтернативна казна, као и између та два узорка, сваког појединачно, и контролног узорка из некриминалног дела популације. *Предмет* истраживања је дефинисан утврђивањем односа конкретних особина личности: екстраверзија-интроверзија, анксиозност, хистеричност, агресивност, дисоцијативност и социјална интегрисаност и четири вредносне оријентације: хедонистичка, економско-утилитаристичка, алтруистичка и активистичка. Испитиване особине личности су темељне димензије концепта личности Момировића и сарадника (1992), за чије испитивање су аутори модела конструисали веома валидне и поуздане тестове, што је и био један од важних разлога опредељења за ове особине. У складу са проблемом истраживања у испитивању вредности кандидат полази од приступа по коме се вредносне оријентације налазе у основи одређеног понашања, па су сходно томе вредносне оријентације операционализоване као појединачни начин (стил) живота, а на основу исказаног односа (преференције, пожељности) према одређеном стилу живота (хедонистички, економско-утилитаристички, алтруистички и активистички). Кандидат даје свеобухватну дефиницију *предмета истраживања* као:

1) *Утврђивање разлика између преступника којима су изречене казне затвора и незатворске казне („рад у јавном интересу“ или „кућни затвор“) и разлика између њих и*

узорка некриминалне популације у степену екстраверзије-интроверзије, анксиозности, хистеричности, агресивности, дисоцијативности и социјалне интегрисаности; 2) Утврђивање међусобних разлика између преступника којима су изречене казне затвора и незатворске казне (рад у јавном интересу или кућни затвор), као и разлика између те две групе преступника и узорка некриминалне популације у степену пожељности хедонистичке, економско-утилитаристичке, алтруистичке и активистичке вредносне оријентације и 3) Утврђивање односа између наведених особина личности и вредносних оријентација.

У ТРЕЋЕМ ДЕЛУ дисертације *Дефинисани су Појмови и теоријски концепти од значаја за истраживање*. У првом поглављу под називом *Дефиниције основних појмова* приказана је анализа значења кључних појмова који се користе у истраживању, а то су: особине личности, вредносне оријентације, казна затвора и алтернативне кривичне санкције *рад у јавном интересу* и *кућни затвор*. Кандидат у овом делу даје образложење да је на одређење за одређене теоријске концепте од којих полази у истраживању утицало то што су субјекти истраживања осуђени преступници, а особине личности које се најчешће у истраживањима доводе у везу са криминалним понашањем, јесу особине из тзв. патолошког подручја личности, то јест патолошких тенденција у личности. Дат је сажет преглед дефиниција личности из следећих релевантних теорија личности: Ајзенков теоријски модел, Петофакторски модел и Кибернетички модел личности који је користила у истраживању. Што се тиче дефиниција вредности приказан је детаљан преглед најпознатијих домаћих и страних концепција вредности и вредносних оријентација (Rokeach, 1973; Кузмановић, 1995; Рот, 1983; Schwartz 1992; Шрам, 2003; Јоксимовић, 1992). Дефиниција коју кандидат користи у истраживању одређује вредносне оријентације као скуп личних циљева који су пожељни и које појединац настоји да оствари. Нагласак у тој дефиницији је такође на степену пожељности, односно афективном односу према неком објекту, појави или идеји. У другом поглављу, који носи назив *Теоријски концепти од значаја за истраживање* дата је теоријска анализа кључних концепата у истраживању - концепта особина личности и концепта вредносних оријентација. Приказане су теорије личности које су доминантне теоријске парадигме у области психологије криминала и на основу којих су вршена многобројна емпиријска истраживања личности и понашања особа које се баве криминалом. У овом поглављу

кандидат се бави и анализом доступних домаћих и међународних емпиријских истраживања која су се бавила проучавањем повезаности особина личности и криминалног понашања и малобројних истраживања вредности код преступничке популације. Сажето је дата и анализа студија које су феномен вредности, вредносних оријентација, животних стилова, испитивали на општој популацији. Посебна пажња посвећена је и питању примене алтернативних санкција у Србији где се указује на значај који има промоција концепта ресторативне правде како код нас тако и у свету. Додатно, кандидат у овом делу приказује и резултате истраживања ставова јавности према алтернативном кажњавању и ресторативној правди, чиме темељно указује на комплексност проблема извршења алтернативних кривичних санкција.

У ЧЕТВРТОМ ДЕЛУ дисертације дати су *Циљ, задаци и хипотезе истраживања*. Основни *циљ истраживања* је: а) да се утврди степен присуства патолошких конативних тенденција у узорцима осуђених на казну затвора и на алтернативне санкције, као и контролног субузорка из некриминалне популације; б) да се добије слика о томе које су вредносне оријентације присутне код испитаника у сва три субузорка; ц) да се испитају разлике у особинама личности и вредносним оријентацијама између лица осуђених на затворске казне и на алтернативне санкције, како међусобно, тако и у односу на особе из опште популације и д) да се анализирају релације између особина личности и вредносних оријентација у сваком од испитиваних субузорака. Из ових циљева истраживања кандидат поставља четири специфична *истраживачка задатка*: 1) Испитати разлике између затвореника и алтернативно санкционисаних у погледу базичних димензија личности; 2) Испитати разлике између затвореника и алтернативно санкционисаних у погледу вредносних оријентација; 3) Испитати разлике између осуђених лица и опште популације у погледу базичних димензија личности; 4) Испитати разлике између осуђених лица и опште популације у погледу вредносних оријентација. У односу на четири задатка постављене су *четири истраживачке хипотезе*: 1) Постоје значајне разлике у погледу степена изражености патолошких тенденција личности између особа осуђених на казну затвора и алтернативну казну и то у корист осуђених који се налазе на извршењу казне затвора; 2) Постоје значајне разлике у погледу вредносних оријентација између особа осуђених на казну затвора и алтернативну казну; 3) Постоје значајне разлике у погледу степена изражености патолошких тенденција личности између осуђених особа и опште

популације и то у корист осуђених; 4) Постоје значајне разлике у погледу вредносних оријентација између осуђених и опште популације.

ПЕТИ ДЕО рада приказује *Метод* истраживања и садржи четири поглавља који се односе на 1) *узорак*, 2) *варијабле*, 3) *примењене инструменте* и 4) *начин прикупљања и обраде података*.

Истраживањем је обухваћен *укупан узорак* од 391 испитаника мушког пола. Овај узорак су чинила следећа три субузорка: субузорак испитаника осуђених на казну затвора (N = 152), субузорак испитаника осуђених на алтернативне казне: *рад у јавном интересу* и *кућни затвор* (N = 92) и субузорак неосуђиваних особа из опште популације (N = 148). Испитаници из првог субузорка су се налазили на извршењу казне затвора у затвореном одељењу Казнено-поправног завода Пожаревац - Забела (осуђени правоснажном судском пресудом за неко од тежих кривичних дела предвиђених Кривичним Закоником Републике Србије). Испитаници из другог субузорка биле су особе мушког пола осуђене правоснажном судском одлуком на извршење једне од алтернативних казни – *рад у јавном интересу* и *кућни затвор*. Овај субузорак су чиниле особе које су се налазиле на извршењу казне рада у јавном интересу у пет градова у Србији (укључујући и Београд). У оквиру тог субузорка, након елиминисања некомплетних упитника, налазило се 62 испитаника осуђена на казну рада у јавном интересу и 30 осуђених на казну кућног затвора. Трећи субузорак чинили су испитаници из некриминалне популације, мушког пола, запослени у три београдска комунална предузећа, при чему су од руководиоца предузећа обезбеђене потребне сагласности за обављање истраживања. У оквиру сваког предузећа методом случајног избора извршен је избор радних погона, а у узорак су ушли сви радници, мушког пола који су се у време истраживања налазили на послу. Број испитаника у овом субузорку је након одбачених 8 некомплетних упитника, био 142.

Зависне варијабле у истраживању чине кривичне санкције – *казна затвора* и *алтернативна санкција*. У складу са важећим и познатим теоријским концепцијама личности у узорак *независних варијабли* изабране су следеће особине личности: *Екстраверзија-интроверзија*, *Хистеричност*, *Анксиозност*, *Агресивност*, *Дисоцијативност* и *Социјална интегрисаност* и четири вредносне оријентације: *Хедонистичка*, *Економско-утилитаристичка*, *Алтруистичка* и *Активистичка*.

За испитивање особина личности употребљена је Батерија тестова личности КОН 6 (Момировић и сар.,1992) која има изузетно високе коефицијенте поузданости и репрезентативности. Примену тестова личности реализовао је лиценциран психолог. За испитивање вредносних оријентација коришћен је упитник са посебним двоструким тврдњама везаним за преференцију (пожељност) сваке вредносне оријентације. Упитник је са петостепеном скалом одговора, а направљен је по угледу на упитник који су у свом истраживању користили Рот и Хавелка (1973) као и Јоксимовић (1992).

Од испитаника су прикупљени и подаци о узрасту, нивоу образовања, брачном статусу и месту пребивалишта. Прикупљање података обављено је у анонимној ситуацији, групним тестирањем. Подаци су прикупљени током марта и априла 2015.године.

Статистичка обрада података је спроведена у неколико фаза. У првој фази су нумерички описане основне карактеристике дистрибуција свих варијабли у истраживању. У другој фази су изведене основне корелационе анализе са циљем утврђивања односа међу варијаблима, у трећој фази утврђене су разлике између група на социопсихолошким и демографским варијаблима применом биваријатних хи-квадрат тестова и израчунавањем коефицијента контингенције. Разлике између три групе испитаника у погледу особина личности су испитиване применом мултиваријатне анализе варијансе. Разлике у погледу вредносних оријентација тестиране су применом хи-квадрат теста и анализе варијансе. Коначно, каноничка дискриминативна анализа коришћена је како би се испитао допринос који особине личности и вредносне оријентације (како сепаратно, тако и интегрално) имају у диференцијацији субузорака.

У ШЕСТОМ ДЕЛУ дисертације дати су *Резултати истраживања и дискусија* у четири тематска поглавља. У првом поглављу разматрају се *демографске и социопсихолошке карактеристике испитаника* и утврђују *разлике између субузорака* путем анализе варијансе и хи-квадрат теста. Друго поглавље, које носи назив *Улога особина личности у дискриминацији субгрупа испитаника*, се односи на резултате на варијаблима особине личности и у њему су истражене и интеркорелације на субскалама у сва три субузорка и дат приказ резултата мултиваријатне анализе варијансе. Могућност разликовања три групе испитаника помоћу базичних димензија личности испитана је каноничком дискриминативном анализом. У трећем поглављу које носи назив *Улога*

вредносних оријентација у дискриминацији група испитаника приказани су резултати на варијаблама вредносне оријентације. Најпре је дат опис расподеле скорова на скалираним самопроценама вредносних оријентација, а потом су применом четири једноструке анализе варијансе испитане њихове разлике у три групе испитаника. Након тога, размотрени су резултати категоричких избора испитаника у погледу најдопадљивије и најмање допадљиве вредносне оријентације, а потенцијалне разлике су испитане помоћу хи-квадрат теста. Након приказаних интеркорелација вредносних оријентација следе резултати каноничке дискриминативне анализе за три субузорка испитаника. У четвртом поглављу под називом *Интеракцијски утицаји особина личности и вредносних оријентација на разлике између група испитаника* приказани су резултати међуодноса, као и дискриминативни потенцијал испитиваних особина личности и вредносних оријентација у диференцијацији три групе испитаника. Најпре су приказане релације ова два скупа варијабли, за сваки субузорак појединачно, а након тога резултати каноничких дискриминативних анализа у којима су оба сета варијабли служили као предиктори групне припадности. Овај део дисертације има посебан значај будући да су налази добијени прецизним, напредним методолошким поступком; приказани у складу са постављеним циљем и задацима истраживања и протумачени у контексту релевантних теоријских поставки и ранијих емпиријских налаза. Резултати су интерпретирани анализом већег броја референци, како оних који потврђују добијене резултате, тако и оних у односу на које су добијени резултати другачији. Мишљење Комисије је да је у овом делу дисертације показана пуна зрелост кандидата у научном разумевању истраживаних проблема.

У СЕДМОМ ДЕЛУ дисертације дати су *Закључци* у оквиру којих кандидат врши рекапитулацију најзначајнијих налаза истраживања, прецизно систематизованих у 14 тачака, које могу послужити као смернице за будућа истраживања односа особина личности и вредносних оријентација код криминалне популације.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

У оквиру рада на докторској дисертацији следећи радови кандидата су објављени или прихваћени за објављивање:

Рад у водећем националном часопису (М51) (*прихваћен за објављивање*):

1. Djurdjevic, S., Krivokapić, Ž, Šapić, R., Vićentić, S. (2016). Stavovi zaposlenih prema osuđenima na kaznu rada u javnom interesu. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, vol.15, br.2

Рад у македонском националном часопису (М51):

2. Djurdjevic, S., Krivokapić, Ž, Šapić, R., Vićentić, S. (2016). Understanding conative regulation systems – an examination of the differences between offenders and non-offenders. *Journal of Special Education and Rehabilitation*, 17(1–2): 66 –84
doi:10.19057/jser.2016.

Рад у Зборнику међународног значаја (М33) (*прихваћен за објављивање*):

3. Djurdjevic, S., Šapić, R., Daruši, D. Examination of correlation between personality traits and value orientations of perpetrators of criminal acts. *Archibald Reiss Days – International Scientific Conference, Thematic Conference Proceedings of International Significance*, Belgrade : Academy of Criminalistic and Police Studies, 2016.

Ранији радови саопштени на скуповима националног значаја штампани у изводу (М64):

4. Ђурђевић, С., Кривокапић, Ж., Шапић, Р.(2016). Разлике у преференцији животног стила учиниоца кривичних дела осуђених на алтернативне казне и припадника опште популације, Дани дефектолога Србије, *Зборник резимеа*, Друштво дефектолога Србије, Београд, стр.32
5. Ђурђевић, С., Шапић, Р.(2015) Перспектива психотерапијског третмана зависника од психоактивних супстанци, Пети Конгрес психотерапеута Србије, *Зборник резимеа*, Београд.
6. Ђурђевић, С. (2013). Алтернативне санкције-казна рада у јавном интересу. Дани дефектолога Србије, *Зборник резимеа*, Друштво дефектолога Србије, стр. 93.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу остварених циљева и задатака истраживања и резултата тестирања хипотеза кандидаткиња доноси следеће закључке:

1. Поуздано се може закључити да постоје разлике у конативном функционисању особа осуђених на затворске казне у односу на особе осуђене на алтернативне санкције и неосуђиване особе из опште популације.
2. Утврђено је да код особа осуђених на алтернативне казне као и код опште популације нису присутне конативне дисфункције.
3. Све испитиване варијабле из подручја особина личности успешно дискриминишу испитанике из три групе, али се разликује степен њихове значајности за одређене групе. Тако су четири варијабле из групе особина личности значајно дискриминисале испитанике из групе затвореника у односу на испитанике из групе осуђених на алтернативне санкције, а то су: Дисоцијативност, Агресивност, Социјална интегрисаност и Анксиозност. Ове четири особине, свака за себе, дају свој парцијални, линеарни допринос разликама и када се посматрају издвојено од групе варијабли вредносне оријентације и када се посматрају заједно са њима.
4. Резултати анализа показали су да се три групе испитаника не разликују статистички значајно једино на активистичкој вредносној оријентацији, док на преостале три вредносне оријентације (хедонистичка, економско-утилитарна и алтруистичка) постоје значајне разлике између три групе испитаника.
5. Економско-утилитаристичка вредносна оријентација је најпожељнија оријентација у сваком од субузорака. На нивоу целог узорка друго место по пожељности заузима активистичка оријентација, затим хедонистичка, а алтруизам као вредност је најмање пожељна оријентација.
6. Интригантан је резултат да се при испитивању пожељности вредносних оријентација показало да је хедонистичка вредносна оријентација најмање пожељна у сва три субузорка, али да је и стопа избора ове оријентације као најмање допадљиве далеко већа у групи осуђеника оба типа у односу на општу популацију. Овај резултат је у потпуној супротности са преовлађујућим ставом да је хедонизам

одлика преступника и да високо корелира са асоцијалним и криминалним понашањем.

7. Хедонистичка вредносна оријентација је значајно израженија код неосуђиваних лица, али само у односу на лица на алтернативним санкцијама што се тумачи тиме да затвореници потискују хедонизам као вредносну оријентацију из разлога што нису у прилици да је реализују.
8. Резултати су показали да постоји статистички значајна корелација између агресивности и хедонизма у групи осуђених на затворске казне. Паралелно са порастом агресивности расте и потреба за непосредним и неодложним задовољавањем потреба, за уживањима у тренутним задовољствима, за необузданим испуњавањем сопствених жеља на уштрб других људи. Резултат да је обим заједничке варијансе агресивности и хедонизма 3% даје основ за закључак да је вршење кривичних дела резултат утицаја ове повезаности.
9. Резултати су показали да у групи осуђених на алтернативне санкције постоје статистички значајне корелације између агресивности и хедонистичке оријентације и у негативном смеру веза дисоцијативности и алтруизма. Овакав резултат корелација наводи на исти закључак као и код објашњења везе између агресивности и хедонизма код затворске популације, односно особе са високом агресивношћу и израженим хедонистичким животним стилем склоне су вршењу кривичних дела.
10. Резултати су показали да су корелације особина и вредносних оријентација потпуно другачије у групи испитаника из опште популације. Наиме, добијено је да високу дисоцијативност прате ниски алтруизам, активизам и хедонизам. Само код особа које су изузетно екстравертне хедонизам је високо вреднован. Екстравертни припадници опште популације су и већи алтруисти.
11. Резултати су показали да већу склоност ка алтруизму имају особе које се због извршених лакших кривичних дела налазе на незатворским казнама, у односу на особе које су извршиле тежа кривична дела и налазе се у затвору.
12. Укупно 21.4% варијансе разлика између групе осуђених на затворске и незатворске казне објашњено је склопом особина личности и вредносних оријентација. Овај

синдром чине дисоцијативност, социјална маладаптивност, висока агресивност, висока анксиозност, економско-утилитарна и алтруистичка оријентација

13. Укупно 14,9% варијансе разлика између групе осуђених на незаторске казне и припадника опште популације објашњено је склопом особина личности и вредносних оријентација. Овај синдром чине: екстравертност, алтруистичка, економско-утилитаристичка и хедонистичка оријентација.

14. Укупно 23,8% варијансе разлика између групе припаднике опште популације и групе осуђених на затворске казне објашњено је склопом особина личности и вредносних оријентација. Овај синдром чине: дисоцијативност, социјална неинтегрисаност, висока агресивност и хедонизам.

Упоредна анализа резултата кандидата са резултатима литературе:

На основу статистичке анализе утврђено је да постоје разлике у конативном функционисању особа осуђених на затворске казне у односу на особе осуђене на алтернативне санкције и неосуђиване особе из опште популације. Суштински највећи допринос разликама између две групе осуђеника имају три особине личности: *дисоцијативност*, *социјална интегрисаност* и *агресивност*, док особина анксиозност има мањи допринос, а друге две особине (екстравертност и хистеричност) занемарљив допринос.

Ови резултати су у значајном делу слични резултатима истраживања Момировић и Хошек (1998) о разликама у поремећајима регулативних функција, аморалности и агресивности у односу на интензитет криминалног понашања. То истраживање је показало да су знатно агресивнији, аморалнији и са високом дезорганизацијом регулативних функција, вишеструки рецидивисти, у односу на оне који су кривично дело починили једном.

Налаз да је социјална маладаптивност предиктор тежих кривичних дела сагласан је резултатима које даје Sale (2006). Резултат о занемарљивом утицају екстраверзије на криминално понашање је подударан налазима две мета студије коју су спровели истраживачи у иностранству (Miller & Lynam, 2001; van Dam et al., 2005). Аутори Гуђонсон и Зигурдсон (Gudjonsson & Sigurdsson, 2007) су испитивали да ли су особине

личности предиктори криминалног понашања преступника који се налазе на пробационом програму и закључили да особине нису предиктори ових разлика већ су то провокација, узбуђење, финансијски мотиви и испуњавање сопствених потреба. Овај налаз, да се особине не јављају као предиктори криминалног понашања учиниоца лакших кривичних дела је унеколико подударан актуелном истраживању када су особине личности посматране као самосталан скуп варијабли, али не када су оне посматране заједно са вредносним оријентацијама.

Налаз истраживања да анксиозност даје низак допринос разликама две групе преступника је у извесној супротности са налазима других истраживача који говоре о значају анксиозности (или неуротицизма, када је испитивана према моделу Великих Пет) за предвиђање криминалног понашања (Cale ,2006; Levine & Jackson ,2004; Boduszek et al., 2013; Dam, Janssens, & De Bruyn, 2005; Jones, Miller, & Lynam, 2011). Нешто другачији су резултати актуелног истраживања у односу на студију аутора Гвозден и сар. (2014) која је показала да преступнике осуђене због лакших кривичних дела-крађа, одликују виши степен аморалности подстакнуте бруталношћу, него осуђене за тешка кривична дела, са елементима насиља,односно екстремне агресивности.

Резултат истраживања да патолошке тенденције личности, у које спадају дисоцијативност, претерана агресивност, висока анксиозност и лоша социјална интегрисаност, могу да диференцирају особе које чине тежа кривична дела од припадника опште популације, је делимично подударан налазима истраживања Левина и Џексона (Levine & Jackson, 2004), Бурта и Донелана (Burt & Donnellan, 2008), Јакобвица и Егана (Jakobwitz & Egan, 2006) и Радуловићеве и Радовановића (1999), у смислу да је и у овим истраживањима доказан значај дисоцијативности и високе агресивности за дистинкцију криминалне од некриминалне популације.

Истраживања која су се бавила повезаношћу вредносних оријентација, особина личности и делинквентног понашања рађена су углавном на незатворској популацији, али су компарирана са налазима актуелног истраживања јер су им у фокусу биле особине личности као посредујуће варијабле између вредносних оријентација и делинквентног понашања. Тако је истраживање Шрама (2004) показало да у вредносном систему испитаника склоних употреби психоактивних супстанци налази психопатска структура. Вредносни склоп испитаника у узорку тог истраживања чиниле су хедонистичка и

материјалистичка вредносна оријентација а у психолошком склопу личности агресивност и хостилност.

Радуловић (2006) такође налази да безобзирни хедонизам и екстремна безобзирност у постизању задовољства успешно диференцира психопатске и непсихопатске криминалаце. Ови резултати се могу, са одређеном резервом, сматрати сличним резултатима актуелног истраживања да је хедонистички стил живота карактеристика особа које врше тежа кривична дела у односу на оне који чине лакша кривична дела. Налаз да је хедонизам високо испољен код преступничке популације у складу је са закључцима Шрама (2003) да је хедонизам као вредносна оријентација и стил живота значајно повезан управо са асоцијалним понашањем младих из опште популације.

Налази студија Кнежевића (2003), Међедовића (2011), Међедовића и Стојиљковића (2008), Међедовића и сарадника (2012) су показали да се хедонизам, као супсанцијални део аморалности, налази у основи криминалног понашања, што је сагласно актуелном истраживању у смислу да је висока корелација агресивности и хедонизма у групи осуђених на казну затвора релевантна за дистинкцију две групе преступника, као и преступничке и опште популације.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Добијени резултати организовани су у четири тематске целине. У првој целини анализирани су демографске и социо-психолошке карактеристике испитаника и утврђене су разлике између група; у другој целини су приказани резултати на варијаблама особине личности и установљена је могућност разликовања три групе испитаника (осуђених на затворске казне, осуђених на алтернативне казне и неосуђиваних особа); у трећој су дати резултати на варијаблама вредносне оријентације; док четврта целина приказује налазе каноничке дискриминативне анализе и то најпре појединачно, за сваки скуп варијабли и сваки подзорак, а затим и анализе оба сета варијабли у посматраним подзорцима.

Мишљење Комисије је да су описи резултата јасни и прецизни и да показују способност кандидата да идентификује разлике у добијеним резултатима између две различите групе осуђених, као и између криминалне и некриминалне популације. Начин

на који су протумачени резултати доказује не само истраживачку способност кандидата за уочавање специфичности предикторске улоге особина личности и вредносних оријентација код такозваних лакших и тежих облика криминалног понашања, већ и непристрасност у интерпретацији резултата и њиховом поређењу са налазима истраживања других аутора. Важно је имати у виду да није било референтних истраживања за поређење резултата када су у питању вредносне оријентације осуђених, а нарочито осуђених на алтернативне казне, што би кандидатту олакшало интерпретацију, али је поузданост добијених резултата обезбеђена коришћењем каноничке дискриминативне анализе, нарочито постављеним критеријумом за идентификацију предиктора (кроз величину каноничког дискриминативног коефицијента изнад .300).

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација „Разлике у карактеристикама личности и вредносним оријентацијама осуђених на казне затвора и на алтернативне казне“ кандидата Сање Ђурђевић, представља прво истраживање на нашим просторима које се на оригиналан и систематски начин бави проучавањем релација између особина личности и вредносних оријентација осуђених на затворске и алтернативне казне, употпуњујући сагледавање овог проблема кроз компарацију са некриминалном популацијом.

У теоријском делу рада исцрпно су елабориране концепције особина личности и вредносних оријентација код преступничке популације релевантне за истраживање. Методолошки оквир реализованог истраживања потпуно је у складу са предложеним истраживачким пројектом. Инструмент коришћен у истраживању особина личности је изузетно добрих психометријских карактеристика, а адекватност упитника вредносних оријентација потврђен је још од класичних истраживача социјалних психолога (Рот и Хавелка, 1973). Налази истраживања приказани су прегледно, а њихова интерпретација заснована на темељном познавању теоријске и емпиријске грађе из овог подручја. Добијени налази могу послужити као подесан оквир за будућа истраживања улоге вредносних оријентација у извршавању различитих кривичних дела.

X ПРЕДЛОГ

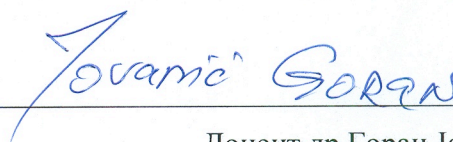
Комисија са задовољством предлаже Већу за мастер специјалистичке и докторске студије Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију да прихвати извештај о оцени урађене докторске дисертације „Разлике у карактеристикама личности и вредносним оријентацијама осуђених на казне затвора и на алтернативне казне“ мр Сање Ђурђевић и да га упути у даљу процедуру.

У Београду, 19.05.2016.

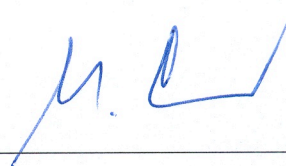
КОМИСИЈА:

Проф. др Данка М. Радуловић,
редовни професор, Универзитет у Београду-
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Доцент др Горан Јованић,
доцент, Универзитет у Београду -
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Проф. др Ивана Симоновић-Хибер,
редовни професор, Универзитет у Београду-
Факултет безбедности

ČASOPIS "SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA"

e-ISSN 2406-1328

IZDAVAČ

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
IZDAVAČKI CENTAR FAKULTETA– ICF

Prof. dr Vesna Vučinić

za

Sanja Đurđević, doktorand

Univerzitet u Beogradu

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Univerzitet u Beogradu

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

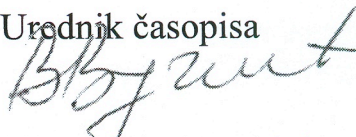
Potvrda o prihvatanju rada

Poštovani autori,

Zadovoljstvo mi je da vas obavestim da je rukopis rada pod nazivom "STAVOVI ZAPOSLENIH PREMA OSUĐENIMA NA KAZNU RADA U JAVNOM INTERESU" , autora Sanja Đurđević, Žilijeta Krivokapić, Rosa Šapić, Sreten Vićentić, pozitivno ocenjen od strane dva nezavisna recenzenta i prihvaćen za štampu (doi:10.5937/specedreh15-10371). Rad će biti objavljen u časopisu *Specijalna edukacija i rehabilitacija* vol. 15 br. 2. 2016. godina.

Beograd, 09.05. 2016.

Urednik časopisa

Prof. dr Vesna Vučinić